

Derrida & Jugoslavija (kolaž#1)

I.

Jedna priča, dvije fotografije. Dvojica filozofa na putovanju. Filozofi na putu u Jugoslaviji. Onaj stariji na Korčuli. Mlađi u Beogradu. Prvi 1968. godine, drugi pak 1992. Obojica židovskog porijekla. Na sličan, možda čak istovjetan način postali su notorni, možda notorno slavni - Amerika. Barem se tako kaže i misli, (pred)mnijeva. Jedan u sali beogradskog Studentskog kulturnog centra govori o *politikama prijateljstva*, drugi u korčulanskom Domu kulture o *carstvu slobode i carstvu nužnosti*. Sovjeti i snage Varšavskog bloka okupiraju Čehoslovačku. Započinje srpska blokada Sarajeva. Obojica potpisuju apele. - Ispričano, sažeto, bez pretenzije na vjerodostojnost.

II.

Politički je dekonstrukcija bliža apstrakciji "velikog odbijanja" nego apstrakciji "regulativne ideje".

Kao što je poznato, Herbert Marcuse u svojoj knjizi o "jednodimenzionalnom čovjeku" i u "Eseju o oslobođenju" govori o pojmu "velikog odbijanja". "Veliko odbijanje" koje Marcuse u 1969. godine objavljenom Eseju povezuje s tada već posve uočljivim "realnim mogućnostima" revolucionarne promjene društva, takvo je kakvo jest ponajprije stoga jer se najavljuje a ipak izostajuća revolucija vrti u krugu. S jedne strane realna mogućnost društvene revolucije leži u prethodnoj promjeni "bioloških potreba" (Marcuse pojam biološkog definira, ne hipostazirajući ga dogmatski), dok s druge strane ta promjena ne može nastupiti bez revolucije. "Revolucionarne snage se javljaju u samom procesu promjene", tvrdi Marcuse. U onoj mjeri u kojoj ta cirkularnost takoreći štiti od revolucionarne promjene, "realne mogućnosti" koje Marcuse unatoč svemu pronalazi u nepromijenjenom svijetu moraju na svijetlo dana iznijeti skoro nepremostivi procijep između ovog postojećeg i onog slobodnog društva. Drugim riječima: "veliko odbijanje" je time sve više zaista "veliko odbijanje" utoliko što je sve manje "veliko odbijanje"; politički naponi koji nastoje oko revolucionarne promjene su privremeni i pripremajući, "ne samo u vremenskom, već i u strukturalnom smislu."

*Pitanje demokracije, koja je po vlastitoj konstituciji sada i zauvijek u dolasku, nije pitanje o zamišljenim predstavama vremenskog slijeda, ni pitanje reformizma deklariranog permanentnim trajanjem ili permanentnom revolucijom, već je to pitanje nemoguće **aktualnosti** dvostrukog dolaska apstrakcije, dolaska neograničene jednakosti i dolaska neograničene singularnosti. U vremenskom slijedu, u beskonačnoj sukcesiji reformi ili revolucija, vezani ste uz dolazak demokracije kao što ste vezani uz tajnu koja ništa ne skriva ili taji, koju stoga nikada ne možete izdati i koja tim nepopustljivo opsjeda svaku pojedinu reformu i revoluciju. U nemogućoj aktualnosti dolaženja konačno biste se oslobodili od takva opsjedanja, doprli biste do apstrakcije, istovremenosti neograničene singularnosti i neograničene jednakosti. Mišljenje dekonstrukcije kao mišljenje minimalnog prijateljstva tako se ukazuje kao mistika apstrakcije, koja se opire mistifikacijama i nastoji oko oslobođenja.*

*No kako na to mišljenje utječe okolnost da demokracija **može** biti transformirana u pretpostavku, u rezultat ili u pokret reformističko-revolucionarnog odgađanja? [Alexander Garcia-Düttmann, Prijatelji i neprijatelji]*

III.

Kad bi se smetnulo s uma [smijemo li to - nije li upravo, možda upravo dekonstrukcija način da se nešto ne smetne s uma?] sve datume, sva mjesta i sve ono izrečeno i napisano i snimljeno što je pratilo Marcuseov i Derridin boravak u Jugoslaviji (a radi se barem o dvije Jugoslavije u jednom imenu) - ostaju nam

poslanice, ođaslana ili neodaslana, no uvijek potpisana pisma. Znamo tko je poslanice uputio, no kome su one namijenje? Historijskom trenutku, nekom socijalnom ili političkom entitetu, nekom prostoru?

Kao da ćemo datume sačuvati u rezervi: (1818, Marxovo rođenje) - 1968 - 1992 - 2004 (Derridina smrt)... Jest - *il est vrai que le texte date, en fait* [Sam Weber]... A ipak, kao da ćemo smetnuti s uma sva značenja šezdesetosme, u Jugoslaviji, Pragu, Vijetnamu ili Parizu, ili devedesetdrugu i (drugu) nestajanje Čehoslovačke i Jugoslavije, Maastricht...

I ostati na, kružiti oko peticija, apela, intervencija koje potpisuju dvojica filozofa. Bez imalo ironije (sa svim ironijama u pričuvi), jednom i drugom, Jugoslavija jest područje intelektualne intervencije i apela. Prostor intelektualne intervencije koji se opire, koji se nastoji opirati, koji se mora nastojati opirati intervenciji sile.*

** Postoji valjda neka vrsta ironije da jedini dolazak Jacquesa Derrida u Jugoslaviju pada u vrijeme kada izbijaju prvi masovni oružani sukobi u Bosni i Hercegovini. Neka čudna vrsta ironije. Naprosto se radi o lokaciji nečije smrti.*

*Ne postoji valjda filozof koji je tako uporno nastojao da razluči različite vrste i koncepte sukobljavanja i usmrćivanja. Filozof koji je tako uporno zazirao od (klasične) filozofske geste supstancijaliziranja sukoba i smrti, skoro pa opsesivno razlažući sve fasete (ne samo, ali primarno hajdegerijanskog tipa) filozofijskog nacionalizma. U tom određenom smislu kozmopolitiska zajednica mora da pretpostavi **dekonstrukciju** (svakog, ali primarno tragičkog) **žanra** kao onog elementa u kojem politika, znanost i nacija kulminiraju u industrijsko-masovnoj proizvodnji smrti.*

No, za nas koji smo u filozofiji ostali za Derridom, preostaje pitanje koje je valjda, čini se, skandalon filozofskog mišljenja: Postoji li i kakva bi to progenitura mišljenja bila s onu stranu svega žanrovskog .. ? [Ovo je, izgleda mi, mjesto na kojem Derrida postaje eminentan mislilac komunizma]

*C'est ce que je voulais rappeler pour commencer en parlant de la **forme de la démocratie** comme milieu politique de tout colloque international de philosophie. Et c'est aussi pourquoi je proposais de faire porter l'accent sur **forme** non moins que sur **démocratie**. Telle est, dans son principe le plus général et le plus schématique, la question qui s'est imposée à moi pendant la préparation de cette rencontre, depuis l'invitation et la délibération qui a suivi jusqu'à l'acceptation puis à la rédaction de ce texte que je date très précisément du mois d'avril 1968: ces semaines furent aussi, on s'en souvient, celles de l'ouverture des pourparlers de paix au Vietnam et de l'assassinat de Martin Luther King. Un peu plus tard, au moment où je dactylographiais ce texte, les universités de Paris étaient, pour la première fois à la demande d'un recteur, envahies par les forces de l'ordre social, puis réoccupées par les étudiants dans le mouvement d'ébranlement que vous savez. Cet horizon historique et politique appellerait une longue analyse. Les circonstances historiques dans lesquelles j'ai pi'éparé cette communication, j'ai cru simplement devoir les marquer, les dater et vous en faire part. Elles me paraissent appartenir de plein droit au champ et à la problématique de notre colloque. [Derrida, Les fins de l'homme]*

Prostor peticije, apela, poslanice. Bitno, ili - a to je pitanje filozofskog odnošenja prema Heideggeru - bitno drugačiji prostor poslanja, smjera, brzine. Prostor drukčije prakse odašiljanja i primanja, s onu stranu nacije i njenih duhova: peticije koje Marcuse i Derrida sastavljaju ili potpisuju nisu govori nacija pa čak ni nacijama. Prostor naprećac, na brzinu, u manjku vremena, u nedostatku skloništa. Prostor Pavla. Prostor čija dinamika nije sve-ništa, već katkad više, katkad manje. Prostor indirektnog, zaobilaznog obraćanja koje je tim samo još potresnije. Ex tempore. Prema Taubesu paulinsko se lukavstvo sastoji u tome da se, tako što se obraća svima beziznimno i bez nekog posebnog obzira, zapravo cilja na one

izabrane. Ali i to je ciljanje neizravno, neautentično - zbivanje pokreće jal, ljubomora. Stoga takvo apeliranje, koje nije sve-ništa, izmiče i dijalektičkoj logici čistote i prava. Sve je samo manje ili više, a ipak suštinski drukčije.

Derrida, u re-citatu, *Politike prijateljstva*:

« O mes amis, il n'y a nul amy. »

*Je m'adresse à vous, n'est-ce pas ?
Combien sommes-nous ?
- Est-ce que cela compte ?
- M'adressant ainsi à vous, peut-être n'ai-je encore rien dit. Rien qui soit **dit** en ce dire. Rien peut-être de dicible.
Peut-être faut-il l'avouer, peut-être ne me suis-je même pas encore adressé. A vous adressé, du moins.
Combien sommes-nous ?
— Comment compter ?*

Marcuse, *Praxis I/2* - 1969:

Ta takmičarska koegzistencija [socijalizma i kapitalizma] je osnovni faktor našeg doba. Ona se ne može potcijeniti, ona se ne može zanemariti, ona se ne može izostaviti ni iz jednog razmatranja socijalističke stragije i socijalističke teorije. Ali tada moramo upitati ne može li se to razorno takmičenje, otežano užasnom prednošću razvijenih kapitalističkih društava, nekako prekinuti.

IV.

*Pokušavam da zamislim neka čitanja ove knjige na vašem jeziku, kroz vaše istorijsko pamćenje, u dubini vašeg političkog iskustva. Ali, ponavljam, takođe bih želeo da osetite, kao i ja, tkanje jednog prostora halucinacije. Vizuelne i auditivne. To je kao da sam tada čuo, pre desetak godina, sirenu u trenutku uzbune, najavu zvuka avionskih motora, eksplozija, huku bombi i zgrada koje se ruše. Iako nisam video kako dolazi **sâm** događaj (događaj dostojan toga imena uvek će ostati ono što ne možemo videti kako dolazi), verujem da **opažam** danas, **retrospektivno**, ono što se tkalo u ovoj knjizi. To tkanje je omogućilo, doista, jednu čudnu spregu istorijskih vremena. Mogli smo tu da **projektujemo, haluciniramo, fantaziramo, fabuliramo**, čak i da se podsetimo, ludom anticipacijom predbudućeg vremena, nečega poput hitnosti, neizostavnosti katastrofe, neizbežne opasnosti, najgoreg, kao **emergency** broja 911.*

U snu, sa slepom – i mesečarskom – sigurnošću.

To se događa kod nekih životinja, priča se, pre zemljotresa.

Ipak, moji prijatelji to znaju, već dugo verujem da je potrebno ponovo promišljati životinjsko mišljenje.

Dakle, i celokupnu politiku "živog".

Pariz, 30. oktobar 2001.

Žak Derrida

v.

Jugoslavija, prostor intelektualne intervencije ne-autentičnog, san životinjskog mišljenja, poslanica demokracije..?